

VI

SEJM ELEKCYJNY PIOTRKOWSKI 1501 R.

WSTĘP

Pomiędzy wrześniem a październikiem 1501 r. odbył się w Piotrkowie sejm elekcyjny. Zgodnie z ówczesną praktyką właściwe obrady toczyły się w radzie królewskiej (senacie). Dnia 30 września doszło do wyboru Aleksandra Jagiellończyka.

Z sejmem tym wiążą się dwa pomniki prawne, a mianowicie: unia piotrkowsko-mielnicka i artykuły mielnickie, czyli przywilej mielnicki dla senatu.

I. Unia piotrkowsko-mielnicka

Na sejmie elekcyjnym panowie polscy odnowili umowy w sprawie unii z posłami Aleksandra Jagiellończyka, wielkiego księcia litewskiego, reprezentującymi też sejm litewski¹. Posłowie litewscy złożyli wówczas przysięgę, że umowa o unii zostanie przez wielkiego księcia Aleksandra potwierdzona².

Istotnie, umowę tę zatwierdził Aleksander w Mielniku, 23 października 1501 r., zatem jeszcze przed koronacją, która nastąpiła 12 grudnia 1501 r. Z tych względów mówi się w literaturze o unii piotrkowsko-mielnickiej³.

Tekst unii, którego oryginał zachował się w Bibliotece Czartoryskich⁴, był wielokrotnie kopiowany⁵, a także wydawany drukiem⁶. Znalazł się też w *Volumina Legum*, gdzie nosi tytuł: *Alexander rex unit Lithuaniam Regno*⁷.

W niniejszym wydawnictwie zamieszcza się zarówno obydwie teksty umów, jako powstałe na sejmie elekcyjnym piotrkowskim, jak i rotę przysięgi litewskiej oraz sam tekst unii mielnickiej. Ten ostatni powstał wprawdzie poza sejmem, ale został później włączony do recesu sejmowego z 1564 r. Teksty te przedrukowane zostały z wydawnictwa *Aktów unii Polski z Litwą*⁸.

¹ Obustronne teksty tych umów wydali drukiem L. Ryszczewski i A. Muczkowski w: *Codex diplomaticus Poloniae*, t. I, Warszawa 1847, nr 196 i 197, a w skrócie: I. Daniłowicz, *Skarbiec dyplomatów*, t. II, Wilno 1862, nr 2137 i 2138. Najnowsze wydanie por: *Akta unii Polski z Litwą 1385-1791*, oprac. St. Kutrzeba i W. Semkowicz, PAU, Kraków 1932, nr 79, s. 134-138, nr 80, s. 138-142.

² *Akta unii*, nr 81, s. 142.

³ Por. O. Halecki, *Dzieje unii jagiellońskiej*, t. II, Kraków 1920, s. 1 nn.

⁴ Dokument nr 667. Jego zwięzły opis por. *Akta unii*, s. 142-143.

⁵ *Metryka Koronna*, t. 17, k. 314-318; *B. Czart. ms. 1622*, s. 9 i ms. 24 (TN, t. 24, nr 82, s. 467-474); transsumpt w recesie sejmowym z 13 marca 1564 r., *Volumina Legum*, t. II, s. 645-650.

⁶ *Konstytucje i przywileje na walnych sejmach koronnych od roku 1550 aż do roku 1569*, Kraków [1569] u Scharfenberga, k. 27-70; J. Herburt, *Statuta i przywileje koronne*, Kraków 1570, s. 674-679; St. Sarnicki, *Statuta i metryka przywilejów koronnych*, Kraków 1594, s. 1005-1010; J. Januszowski, *Statuta, prawa i konstytucje koronne*, Kraków 1600, s. 762-765; J. Dumont, *Corps universel diplomatique du droit des gens*, Amsterdam-Haga 1726, t. IV, cz. I, nr 8, s. 18-19; T. Działyński, *Zbiór praw litewskich*, Poznań 1841, s. 77-81; *Dokumenty objaśniające historię zapadno-russkiego kraja i jego odnoszenie k Rosji i Polski*, Petersburg 1865, s. 39-55.

⁷ T. II, s. 285-291. Został tam przedrukowany z dzieła St. Sarnickiego (op. cit.).

⁸ Nr 79-82, s. 134-147. Tekst unii mielnickiej zaczerpnięty tam został z oryginału, z uwzględnieniem odmianek zawartych w *Metryce Koronnej* oraz w *Volumina Legum*.

II. Artykuły mielnickie

Pierwsza wersja tego aktu, określonego tu jako „Artykuły mielnickie” (tradycyjna nazwa „Przywilej mielnicki dla senatu” została ostatnio zakwestionowana w literaturze)⁹, to jest petita senatorskie, spisana została na sejmie elekcyjnym w Piotrkowie, po dniu 3 października 1501 r.¹⁰ Pełny tekst aktu przedłożony został Aleksandrowi Jagiellończykowi, jako elektowi, 25 października 1501 r., jeszcze przed koronacją, która nastąpiła 12 grudnia 1501 r. Nie zatwierdzony po koronacji, nie uzyskał mocy obowiązującej, nie wszedł do Statutu Łaskiego¹¹ i tym samym nie znalazł się też w *Volumina Legum*.

Uznając jednak, że powstał on w swej petitowej redakcji na sejmie i jego rola w dziejach polskiego parlamentaryzmu była ogromna, postanowiliśmy włączyć go do niniejszej edycji. Tekst jego stanowi przedruk z wydania Jana Wincentego Bandtkiego, pod nietrafnym tytułem „Approbatio iurium”¹². Wydanie to oparte zostało na Metryce Koronnej, z zaznaczeniem odmianek, zawartych w tzw. rękopisie wilanowskim Potockich, użyczonym Bandtkiemu do wglądu przez Hipolita Kownackiego. Skolacjonowano go również z tekstem petitów senatorskich.

Janowi Wincentemu Bandtkiemu nie znany był tekst, znajdujący się w B. Jagiell., Cim. 8048¹³. Został on tu więc wykorzystany, przede wszystkim z uwagi na to, iż dzieli całość przywileju na artykuły, opatrzone rubrykami.

⁹ Por. L. Sobolewski, W. Uruszczak, *Artykuły mielnickie z roku 1501* (CPH, t. XLII, 1900, z. 1-2, s. 51 nn.).

¹⁰ Por. F. Papée, *Akta*, nr 29, s. 26-27.

¹¹ Nie bez czynnej w tym roli samego Łaskiego, który zapewne poradził królowi Aleksandrowi zdeponowanie dokumentu mielnickiego (opatrzonego pieczęcią litewską) w archiwum wileńskim, stanowiącym zarazem archiwum domowe Jagiellonów. Por. F. Papée, *O przywileju mielnickim dla senatu z r. 1501* [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Oswalda Balzera*, t. II, Lwów 1925, s. 183 oraz L. Sobolewski, W. Uruszczak, op. cit., s. 76-77.

¹² *Ius Pol.*, s. 361-364.

¹³ B. Jagiell., Cim. 8048; jest to egzemplarz dzieła Jakuba Przyłuskiego, *Leges seu statuta ac privilegia Regni Poloniae omnia*, Cracoviae 1553. Na pustych kartach od p. 451 znajduje się tam rękopis: *Privilegium Alexandri Regis ante coronationem in Mielnik Poloniae post electionem factam anno 1501 concessum*.